

Iz inostranih armija

Vojna intervencija Sjedinjenih Američkih Država u Panami

Pukovnik u penziji dr *TODOR MIRKOVIĆ*

Pred sam kraj 1989. godine, Sjedinjene Američke Države su preduzele vojnu intervenciju u Panami. Glavni cilj intervencije je bio – hvatanje nametnutog šefa države, generala E. Noriega, koji je predstavljao pretnju američkim interesima u Panami i šire i bio upleten u trgovinu narkoticima i oružjem.

Intervencija je dugo vremena planirana i izvedena sa izvesnim elementima iznenađenja. Izvele su je snage SAD koje stalno baziraju u Panami i dodatne snage dopremljene iz SAD pre, u momentu otpočinjanja i posle otpočinjanja intervencije.

Snage SAD nisu naišle na veći i organizovaniji otpor „panamskih odbrambenih snaga“, ali ni na njihovu podršku. Sporadične borbe su trajale nekoliko dana.

U intervenciji su bile angažovane pretežno snage KoV SAD, ali i ostalih vidova, sa zapaženim učešćem snaga za specijalna dejstva KoV i ratne mornarice. Intervencija je predstavljala praktičnu primenu doktrinarnog koncepta SAD „sukob niskog intenziteta“.

U pripremi i sprovođenju intervencije, velik podbačaj je učinila obaveštajna služba (vojna i civilna) SAD. Glavni „objekat“ intervencije – general Noriega – je neopaženo napustio svoju komandu pre intervencije i snagama SAD je trebalo nekoliko dana da ga pronađu i uhvate kako bi ga odveli u SAD na suđenje. Dokumentovano i analitički, autor razmatra te i druge aspekte vojne intervencije SAD u Panami decembra 1989. godine.

PANAMA U VOJNOJ POLITICI I STRATEGIJI SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Panama, kao deo Latinske i Centralne Amerike nalazi se u zoni interesa SAD kao supersile savremenog sveta.¹ Više-

¹ Panama je centralnoamerička zemlja, površine od 75.560 km² na kojoj živi oko 2.350.000 stanovnika. Graniči se sa Kolumbijom, na istoku, i Kostarikom, na zapadu. Zauzima važan geogstrategijski položaj između Atlanskog i Tihog okeana, međusobno spojenih Panamskim kanalom. Nezavisnost je stekla (od Kolumbije, a uz pomoć SAD) 1903. godine. To je zemlja u razvoju, sa nacionalnim dohotkom od oko 2.100 dolara po stanovniku. Pripada Pokretu nesvrstanih zemalja.

struki interes SAD za Panamu – politički, ekonomski i vojni – proizlazi, pre svega, iz strategijskog značaja Panamskog kanala, a potvrđuje se vojnim prisustvom SAD u toj latinskoameričkoj zemlji.

Panamski kanal je najvažniji strategijski objekat u tom delu sveta, a ima i određeni ekonomski značaj.² Kroz njega prolazi oko 12.500 brodova godišnje, a taksa za prolaz jednog prekookeanskog broda je prosečno 30.000 dolara. Veoma je značajan za prebacivanje pomorskih snaga između susednih okeanskih ratišta, pa kroz njega prolazi prosečno 100 ratnih brodova SAD godišnje, a u vreme manevara, kriznog i ratnog stanja – mnogo više. U vreme rata u Vijetnamu, na primer, Panamskim kanalom prolazilo je i po 1.500 američkih ratnih brodova godišnje.

Sjedinjene Američke Države su *vojno prisutne* u Panami još od 1903. godine. Tada je predsednik Ruzvelt poslao jednu brigadu da pomogne Panami da se odvoji od Kolumbije, koja je odbila da potpiše ugovor sa SAD o gradnji Panamskog kanala. Te snage su zadržane u Panami radi obezbeđenja gradnje, a kasnije – obezbeđenja plovidbe Kanalom.

Međutim, vojno prisustvo SAD u Panami, u savremenim uslovima, ima šire ciljeve i deo je njihove globalne strategije, posebno njihove strategije prema Latinskoj Americi.

U Panama Sitiju, glavnom gradu Paname, smeštena je Američka Južna komanda (*U. S. Southern Command*), s elementima snaga svih vidova, ukupne jačine oko 13.000 ljudi. Od snaga KoV SAD u Panami se nalazi jedna laka pešadijska brigada (*193. lpb*), jedan bataljon specijalnih snaga (*8. bat. spec. snaga*) i veći broj drugih borbenih i pomoćnih jedinica. Komanda snaga KoV SAD rukovodi centrom za obuku za dejstva u džungli. Odgovorna je za obezbeđenje Kanala od ugrožavanja sa kopna. Elementi RV i RM slabijeg su sastava.

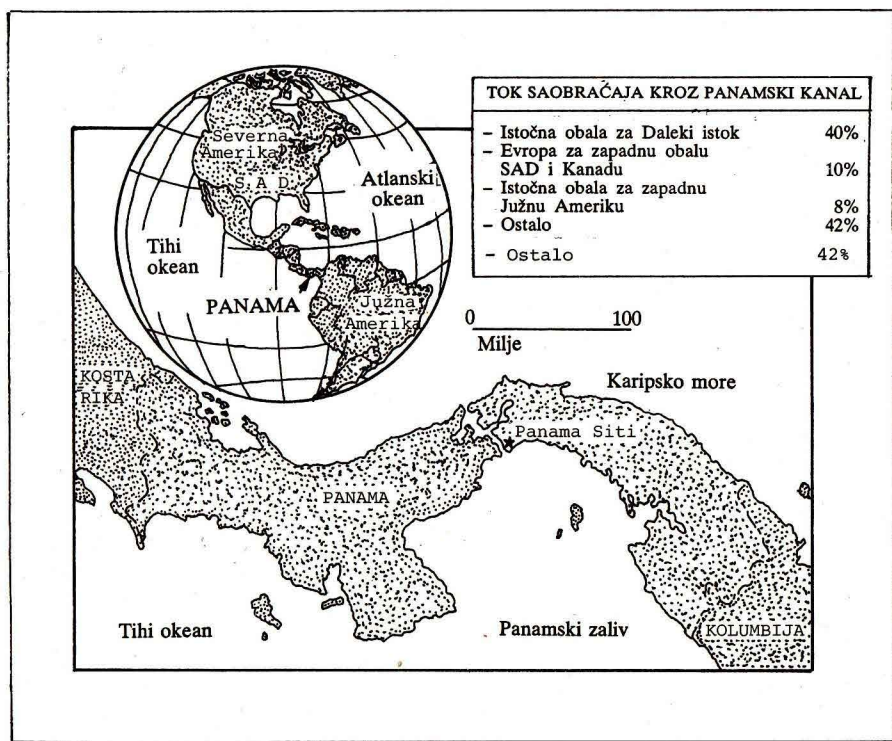
Sem vidovskim komandama, Južna komanda rukovodi školom za obuku u specijalnom (gerilska, protivgerilska, protivustanička) ratovanju, u kojoj se obučavaju pripadnici oružanih snaga svih latinskoameričkih država sa kojima SAD imaju vojne odnose.

² Izgradile su ga SAD početkom ovog veka, a u saobraćaj je pušten 1920. godine. Dugačak je oko 82 km (51 milja), od čega 65,2 km otpada na kopneni deo. Širina Kanala je od 152 do 300, a dubina do 30 metara.

Bivši komandant Južne komande, general F. Verner, isticao je da se najveća moć njegove komande ne odnosi na neposrednu primenu oružane sile, „nego pre svega na izgradnju političko-vojnih metoda kojima se demonstrira i jača legalna uloga oružanih snaga u demokratiji“. Tako glavni zadatak Južne komande jeste „da obezbeđuje nacionalne interese SAD u Latinskoj Americi“.³

Osim zaštite Kanala i obezbeđenja plovidbe njime, Južna komanda ima još nekoliko zadataka:

- obezbeđenje južnih prilaza (južni bok) Sjedinjenih Američkih Država;
- podrška protivustaničkih operacija u Salvadoru i pomoć ostalim latinskoameričkim vojnim snagama u borbi protiv pobuna, terorizma i trgovine narkoticima;

Sl.1 – Položaj Paname i Panamskog kanala

³ Videti: U. S. Southern Command, „Military review“, februar 1989, str. 18–26.

– suzbijanje sovjetskog, kubanskog i nikaragvanskog uticaja i njihovih pokušaja da destabilizuju demokratske procese u Latinskoj Americi;

– razrada planova za sukobe (*kontidžensi planovi*) na latinskoameričkom ratištu i pripravnost za izvođenje vojnih operacija prema američkim interesima;

– promovisanje ciljeva američke spoljne politike;

– širenje američkog vojnog uticaja na latinskoameričkom ratištu i jačanje kohezije sa, i među, američkim saveznicima iz tog regiona.⁴

Navedeni zadaci Južne komande, u stvari, mogu se svesti na obezbeđenje spoljnopoličkih interesa i strategijskih ciljeva SAD u Latinskoj Americi i na pripremanje snaga SAD i snaga latinskoameričkih država za prevratnička i protivustanička dejstva, odnosno za dejstva „niskog intenziteta“ – za važeći doktrinarni koncept u vojnoj strategiji Sjedinjenih Američkih Država.

CILJ INTERVENCIJE

Vojnoj intervenciji SAD u Panami prethodila je višegodišnja zategnutost u američko-panamskim odnosima. Glavni krivac za to, prema procenama SAD, bila je kontroverzna ličnost generala Noriegea, nametnutog vođe Paname. Sjedinjene Američke Države su procenile da će uklanjanjem generala Noriegea biti rešen problem odnosa između dve države, kao i trgovine drogom, u koju je Noriega bio neposredno upleten. Tako je, zvanično, glavni cilj intervencije bio: uhvatiti generala Noriegu i dovesti ga u SAD radi suđenja zbog trgovine drogom.

Pored glavnog cilja (pre bi se moglo reći povoda), intervencija je preduzeta i radi zaštite života američkih građana u Panami (u to vreme u Panami je bilo oko 35.000 američkih građana), obezbeđenje kontinuiteta slobodne plovidbe Kana-lom i uspostavljanja demokratski izabrane vlade u Panami.⁵

⁴ Isto, str. 24.

⁵ Maja 1989. u Panami su sprovedeni predsednički izbori, na kojima je za predsednika Republike izabran advokat Antonio Guillelmo Endara. Međutim, Parlament Paname, koji je psotavio genral Noriega, proglasio je izbore nevažećim i onemogućio Endara da preuzme vlast, što je dovelo do zategnutosti u američkim odnosima.

To poslednje, u stvari, može se smatrati i glavnim ciljem, jer su američki planeri smatrali da će time obezbediti neprekidno dugoročno prisustvo i uticaj u Panami, koje je general Noriega svojim ponašanjem dovodio u pitanje.

Donošenje odluke i pripreme za intervenciju

Rešenost SAD da uklone generala Noriegu potiče još iz 1987. godine, a posebno je aktuelizirana posle izbora u Panami, maja 1989, i sprečavanja da vlast preuzme Antonio G. Endara. Međutim, intervencija je odlagana zbog nesuglasica između organa vlade i Kongresa SAD o metodu i sredstvima akcije. U 1988. i 1989. godini prevladali su stavovi da se problem može rešiti nevojnim sredstvima ili da Noriegu uopšte ne treba uklanjati. Tako je Centralnoj obaveštajnoj agenciji za tajne operacije (u stvari, za svrgavanje generala Noriega) u Panami bio odobren kredit od tri miliona dolara.

Odmah posle poništavanja panamskih izbora u maju 1989. preduzete su mere svrgavanja generala Noriega, ali su bile loše organizovane i nisu dale očekivane rezultate.⁶ Odlučujući korak – neposredan pokušaj vojnog udara – preduzet je 3. oktobra 1989. godine. Vojni udar je organizovala Centralna obaveštajna agencija, ali je osujećen dejstvima jedinica lojalnih generalu Noriegi.

Posle neuspelog puča, Amerikanci su predlagali Noriegi, posredstvom njegovog advokata, da se povuče, uz obećanje da neće tražiti njegovo izručenje i suđenje u SAD. Noriega je ponudu odbio i uzvratio im novim optužbama.

Među protivnicima vojne intervencije u Panami bile su i neke uticajne vojne ličnosti SAD, uključujući tadašnjeg načelnika Združenog generalštaba, admirala V. Kroua i komandanta Južne komande, generala Frederika Venera.

U Pentagonu je, naime, procenjivano da Noriega za SAD nije opasnost kao, na primer, sandinistički režim u Nikaragvi, i da nije ugrožena plovidba Panamskim kanalom, niti vojno

⁶ Jedanaestog maja 1989, na primer, upućeno je 2.000 američkih vojnika u Panamu radi „zaštite američkih građana“ u toj zemlji, a dva dana kasnije (13. maja) predsednik Buš je uputio poziv panamskom narodu i panamskim odbrambenim snagama da svrgnu generala Noriegu („Washington Post“ od 21. decembra 1989).

prisustvo SAD u Panami. Tadašnje vojno rukovodstvo SAD smatralo je da se sa Noriegom može zajednički živeti.

Sredinom 1989. godine izvršena je smena vojnog rukovodstva SAD. Umesto admirala Kroua, za načelnika Združenog generalštaba postavljen je general Kolin Pael, raniji vojni savetnik predsednika Regana, a bilo je i drugih kadrovskih promena u Pentagonu i glavnim komandama. Za komandanta Južne komande, umesto generala Venera, postavljen je general Maksvel Tarmen, u vojnim krugovima SAD poznat kao Žustri Mak („*Mad Mac*“). Time su stvoreni povoljniji uslovi za pripremu i preduzimanje vojne intervencije, naročito u Južnoj komandi, koja je nosilac planiranja vojnih operacija u Latinskoj Americi.

Južna komanda je i pre promena od 22. jula 1989. (smena komandanta) imala razrađen plan za izvođenje vojne intervencije (vođen pod kodiranim nazivom „Plava kašika“ – „*Blue Spoon*“), ali je on pod rukovodstvom generala Tarmena značajno izmenjen i dopunjen.

Nova varijanta plana, označena kao operacija „Pravedan cilj“ („*Just Cause*“) bila je pripremljena i odobrena početkom novembra 1989, kada je general Tarmen boravio u Vašingtonu. Plan nije odmah primenjen, jer se očekivao odgovarajući povod, koji bi opravdao intervenciju pred vlastitom i međunarodnom javnošću.

Krajem 1989. godine zategnutost u odnosima između dve zemlje neprekidno je povećavana, a učestali su i incidenti između pripadnika oružanih snaga SAD u Panami i panamskih odbrambenih snaga ili panamskih građana. Sredinom decembra, pet dana pre intervencije, „Nacionalna skupština“ Paname, koju je imenovao general Noriega, naimeenovala je Noriegu za jedinog vođu Paname i objavila da je Panama u „ratnom stanju“ sa SAD. Dva dana kasnije (16. decembar 1989) ubijen je poručnik mornaričke pešadije SAD u Panama Sitiju, a njegovu ženu su napali pripadnici panamskih odbrambenih snaga. Ti incidenti uzeti su kao povod za oružanu intervenciju⁷, ali je ona preduzeta i u okviru širih ciljeva i

⁷ Neka sredstva javnog informisanja SAD navode da su ubistvo američkog poručnika i napad na njegovu suprugu bili „deo priprema za vojnu intervenciju“ (Videti: „Washington Post“ od 24. decembra 1989), a admiral Krou je posle intervencije izjavio da je novom komandantu Južne komande, generalu Tarmenu, prilikom njegovog preuzimanja dužnosti rekao: „Pripremi se za intervenciju. Mi ćemo na to ići, ali ne znam kako i kada.. Ja ne znam šta će da provocira napad, ali sam uveren da će general Noriega vrlo brzo da napravi neku glupost“.

potreba američke vojne politike i strategije – da se lakše dobije podrška Kongresa i javnosti za vojni budžet i planove razvoja oružanih snaga, koji su upravo bili u razradi, i da se razbije osećaj pasivnosti Sjedinjenih Američkih Država.

Izbor vremena za intervenciju povezuje se i s ugovorom o Panamskom kanalu iz 1987. godine, kada je administracija predsednika Kartera potpisala sporazum o postepenom prenošenju Kanala u nadležnost Paname. Shodno odredbama tog sporazuma, za nadzor plovidbe obrazovana je mešovita komisija, kojom je predsedavao američki predstavnik sa mandatom do 31. decembra 1989. godine. Tada je dužnost predsednika komisije trebalo da preuzme predstavnik Paname, a potpuna kontrola nad Kanalom trebalo je da pređe u panamsku nadležnost do kraja 1999. godine. Do tada je trebalo da se povuku i američke snage iz Paname. Ugovor je obostrano ratifikovan, ali je administracija predsednika Buša imala rezerve prema njemu, nazivajući ga kontroverznim.

Plan je definitivno usvojen i doneta odluka o intervenciji 17. decembra 1989. u Beloj kući, na ručku kod predsednika Buša, u prisustvu potpredsednika Kvejla, državnog sekretara Bejkera, sekretara za odbranu Čejnija, direktora CIA i načelnika Združenog generalštaba, generala Pauela.

Pripreme za vojnu intervenciju otpočele su pre donošenja odluke predsednika Buša, kao vrhovnog komandanta oružanih snaga SAD. Snage SAD u Panami uvežbavale su neke od varijanata plana, a bile su određene i jedinice na teritoriji SAD koje će učestvovati u operaciji „Pravedan cilj“. One su obavljale i određene materijalne i druge pripreme, a deo teške opreme tih jedinica (tenkovi *Sheridan*, helikopteri *Apache* i dr.) unapred je prebačen u Panamu. Pre intervencije prebačene su i neke jedinice kopnene vojske radi ojačanja snaga SAD u Panami.

IZVOĐENJE OPERACIJE „PRAVEDAN CILJ“

Operacija „Pravedan cilj“, prema prethodno razrađenom i usvojenom planu, otpočeta je 20. decembra 1989. u 01.00 čas. U operaciji su učestvovala oružane snage SAD u Panami i deo snaga strategijske rezerve, koje lociraju na teritoriji

SAD, ukupne jačine oko 30.000 ljudi. To je bila najveća operacija oružanih snaga SAD posle Vijetnama. (U intervenciji na Grenadi, 1983. godine, angažovane su snage kopnene vojske i mornaričke pešadije SAD jačine oko 7.500 ljudi).

Planom operacije bili su utvrđeni objekti napada i određene snage za napad na svaki pojedini objekat. Glavni objekat napada bio je štab (i rezidencija) generala Noriega, a glavni cilj – hvatanje generala Noriega i njegovo dovođenje u SAD. Kao objekti napada bili su određeni i Komanda odbrambenih snaga Paname⁸ i kasarne tih snaga, a bilo je predviđeno da se na samom početku intervencije zauzmu, blokiraju ili obezbede svi važniji objekti i postrojenja u Panama Sitiju i u zoni Panamskog kanala uopšte.

Jačanje i grupisanje snaga za intervenciju

Sem oružanih snaga SAD u Panami, čije operativno jezgro čini jedna laka pešadijska brigada (192. *lpbr*), za učešće u operaciji „Pravedan cilj“ iz SAD prebačene su i sledeće jedinice:

- po jedan bataljon iz 5. i 7. pešadijske divizije, koji su prebačeni ranije radi ojačanja oružanih snaga SAD u Panami;⁹

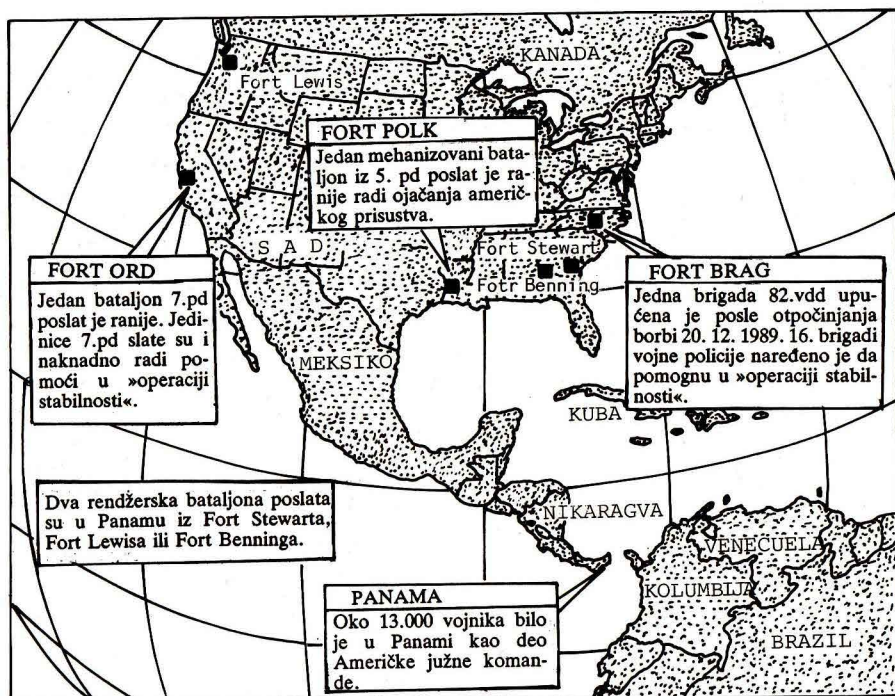
- jedna brigada 82. vazdušnodesantne divizije, koja je prebačena u Panamu odmah nakon otpočinjanja operacije „Pravedan cilj“;

- dva rendžerska bataljona, koji su prebačeni u Panamu u noći 19/20. decembra 1989. godine.

⁸ Panama praktično nije imala regularnu armiju. Nekoliko kategorija oružane sile nosi zajednički naziv „panamske odbrambene snage“. Glavni element tih snaga ranije je bila Nacionalna garda, pod neposrednom komandom predsednika Republike. (Od 1983. godine komandant Nacionalne garde bio je general Noriega, koji je ujedno bio i šef države). Pre intervencije, panamske odbrambene snage sačinjavale su snage KoV, koje su i dalje tretirane kao Nacionalna garda, jačine oko 3.500 ljudi, te jedinice RV i RM od po 500 ljudi. Policija je imala oko 11.000, a obalna straža i snage za kontrolu i odbranu Kanala oko 1.500 ljudi. Mada je general Noriega još 1983. godine postao komandant Nacionalne garde, a potom i vrhovni komandant panamskih odbrambenih snaga, uloga Nacionalne garde (KoV) u događajima u Panami decembra 1989. gotovo je nezapažena. Posebnu ulogu, kako u osujećenju vojnog udara 3. oktobra 1989, tako i u pružanju otpora intervenciji, imali su tzv. dostojanstveni bataljoni (*Dignity Battalions*), o kojima se govori kao o „elitnim jedinicama“ panamskih odbambenih snaga. Njihova jačina je procenjavana na oko 3.000 ljudi.

⁹ Sedma pešadijska divizija je „laka“ divizija KoV SAD namenjena prvenstveno za brze vojne intervencije i angažovanje u „sukobima niskog intenziteta“.

Naknadno, zbog sprovođenja „operacije stabilnosti“, u Panamu su prebačene dodatne jedinice 7. pešadijske divizije i jedna brigada vojne policije (16. br vp).

Sl. 2 – Lokacije u SAD iz kojih su upućene jedinice za operaciju „Pravedan cilj“

Tako su pre otpočinjanja operacije „Pravedan cilj“ snage SAD ojačane s oko 7.000 vojnika (od 13.000 na 20.000 ljudi). U noći 19/20. decembra 1989. u Panamu je prebačeno dodatnih 7.000, a nekoliko dana nakon otpočinjanja operacije još 2.500 – 3.000 ljudi.

Snage i naoružanje pretežno su prebačeni avionima, a nešto manje brodovima. U procesu ojačavanja oružanih snaga SAD u Panami zauzeta su neka desantna mesta i odgovarajući (povoljniji) položaji.

Za sprovođenje operacije „Pravedan cilj“ izvedeno je *grupisanje snaga*, tako da je za svaki važniji objekat ili grupu objekata formirana odgovarajuća taktička grupa (*task force*) sa konkretnim ciljem i zadatkom, i to:

1. Taktičku grupu *Bajonet* sačinjavali su jedan pešadijski i jedan mehanizovani bataljon, sa sredstvima ojačanja i podrške, uključujući i jedan vod lakih tenkova. Glavni zadatak grupe je bio zauzimanje Komande panamskih odbrambenih snaga i štaba generala Noriega, a pomoćni – obezbeđenje svih važnih postrojenja SAD u zoni svog dejstva, tj. u centru Panama Sitija;¹⁰

2. Taktičku grupu *Pacifik* sačinjavala je jedna četa mornaričke pešadije, jedna četa lake pešadije KoV i elementi vojne policije. Imala je zadatak da zauzme i obezbedi most „Americas“, koji u južnom delu Panama Sitija premošćava Kanal i spaja jugoistočni sa severozapadnim delom Paname. Podgrupa te grupe – *Semper Fidelis*, imala je zadatak da u obližnjoj luci uništi plovne objekte koje je koristio ili bi mogao da koristi u pokušaju bekstva general Noriega;

3. Taktičku grupu *Crveni* sačinjavali su rendžerski bataljoni (dva), a njeni objekti dejstva bili su međunarodni aerodrom i vazduhoplovna vojna baza Rio Hato;

4. Taktičku grupu *Atlantik* sačinjavali su jedan bataljon 7. pešadijske divizije i jedan bataljon 82. vazdušnodesantne divizije. Imala je zadatak da zauzme sve važnije objekte u određenoj zoni dejstva (u širem rejonu grada Kolon i na ulazu u Kanal iz Atlantika), uključujući električnu centralu, ustavu na Kanalu itd.

Operacijom „Pravedan cilj“ rukovođila je Južna komanda. Snagama na južnom sektoru (šira zona Panama Sitija) komandovao je komandant 18. vazdušnodesantnog korpusa, general-potpukovnik Karl Stajner, čije je sedište u Fort Braggi (Severna Karolina). U zoni operacija nalazio se i načelnik štaba komande navedenog korpusa, što ukazuje na veliki značaj koji su ta komanda i njen korpus imali u pripremi i izvođenju operacije.

Dejstva snaga Sjedinjenih Američkih Država

Snage SAD koje su se u trenutku otpočinjanja operacije nalazile u Panami izašle su iz kasarni s tenkovima i drugim

¹⁰ Glavni grad Paname, Panama Siti, smešten je na desnoj obali Kanala, na ulazu iz Pacifičkog okeana. Ima oko 500.000 stanovnika. U centru grada je Američka južna komanda, a u gradu i njegovoj okolini smeštena je većina baza i drugih vojnih postrojenja SAD u Panami.

borbenim vozilima i uputile se prema određenim objektima. Istovremeno, na određene objekte su desantirani delovi 82. vazdušnodesantne divizije i rendžerski bataljoni. Lovačko-bombarderska avijacija i naoružani helikopteri su dejstvovali po planiranim ciljevima (objekti) i podržavali manevar snaga kopnene vojske. Podršku snagama KoV pružala je i artiljerija, uglavnom kalibra 105 mm.

Dejstvima iz vazdušnog prostora su bili podvrgnuti Komanda panamskih odbrambenih snaga i štab generala Noriega, kao i kasarne nekih jedinica „dostojanstvenih bataljona“. U tim dejstvima učestvovali su i najnoviji lovačko-bombarderski avioni (zvanično dva, a prema nekim izvorima osam) tipa F-117A.¹¹

U dejstvima iz vazdušnog prostora korišena je i tzv. vazдушna vatrena platforma (*gun-ship*) AC-130, tj. transportni avion C-130, podešen za ostvarivanje masovne vatre (topovske, raketne, avio-bombi). Avion AC-130 korišćen je i u vijetnamskom ratu.¹²

Sve taktičke grupe su već prvog dana intervencije, u osnovi obavile dobijene zadatke.

Taktička grupa *Bajonet* je zauzela Komandu panamskih odbrambenih snaga i štab generala Noriega, ali nije ostvarila cilj – hvatanje generala Noriega, koji se pre početka intervencije, uprkos neprekidnom praćenju njegovog kretanja, sklonio na skrovito mesto. Taktičke grupe *Atlantik* i *Pacifik* zauzele su i obezbedile određene objekte, a rendžeri – međunarodni aerodrom i vazduhoplovnu bazu Rio Hato. Pomorski specijalisti (*Seals*) prodrli su u pomorsku bazu i uništili (ili potpili) plovne objekte koje je koristio general Noriega.

Otpor panamskih odbrambenih snaga

U ostvarivanju svojih ciljeva snage SAD naišle su na neočekivan otpor jedinica panamskih odbrambenih snaga, mada nije bio organizovan i snažan. Pružile su ga uglavnom

¹¹ Komandant Južne komande je izjavio da ti avioni nisu upotrebljeni radi izbegavanja opasnosti od dejstva sredstava PVO (izrađeni su od tzv. nevidljivog materijala), nego zbog visoke preciznosti dejstva (koristili su vođene avio-bombe od 1.000 kg). Borbena upotreba tih aviona, u stvari, bila je praktično testiranje njihovih borbenih sposobnosti.

¹² Neki posmatrači događaja na početku i tokom sprovođenja operacije „Pravedan cilj“ rekli su da ih je sve to podsećalo na dejstva snaga SAD u Vijetnamu: rafalna vatra iz

jedinice „dostojanstvenih bataljona“, i to nešto jači na južnom, a slabiji na severnom sektoru ratišta.

Najjači otpor pružile su jedinice panamskih odbrambenih snaga u zoni dejstva taktičke grupe *Bajonet*. Napadaču su se suprotstavile peta i šesta četa javnog reda, te delovi 6. i 7. čete „dostojanstvenih bataljona“. U bazi Fort Amador, koju praktično dele jedinice snaga SAD u Panami i panamskih odbrambenih snaga, čvršći otpor pružila je 5. četa snaga „dostojanstvenih bataljona“.

U zoni dejstva taktičke grupe *Pacifik* i njene podgrupe *Semper Fidelis* jači otpor su pružile jedinice koje su obezbeđivale vazduhoplove na aerodromu Howard i plovne objekte u obližnjoj luci. Pri tome, udarne grupe koje su napadale te objekte pretrpele su prilične gubitke.

Američki rendžeri, u zauzimanju planiranih objekata desantiranjem (jedan na vazduhoplovnu bazu Rio Hato, a drugi na međunarodni aerodrom), nisu naišli na jači i organizovaniji otpor panamskih odbrambenih snaga.

Prilikom desantiranja jednog rendžerskog bataljona na Rio Hato jedinice panamskih odbrambenih snaga (6. i 7. četa „dostojanstvenih bataljona“) već su napuštale svoje kasarne, ali su se kasnije pojavile u odbrani Komande panamskih odbrambenih snaga i štaba generala Noriega.

Drugi rendžerski bataljon, koji je desantiran na međunarodni aerodrom sa zadatkom da ga zauzme i obezbedi za spuštanje snaga 82. vazdušnodesantne divizije¹³, nije naišao na otpor panamskih odbrambenih snaga koje su obezbeđivale aerodrom. Međutim, kada su jedinice tog bataljona i elementi 82. vazdušno-desantne divizije preduzeli patroliranje u okolini međunarodnog aerodroma naišle su na sporadičan otpor delova panamskih odbrambenih snaga.

U zoni dejstva taktičke grupe *Pacifik* nalazila se 8. četa „dostojanstvenih bataljona“, koja „nije preduzela naročito aktivnu ulogu“ u pružanju otpora. Jači otpor nisu pružile ni

svih oružja, bombardovanja iz aviona i naoružanih helikoptera, dejstva s odstojanja iz artiljerijskih oruđa, kombinovanje vatre i pokreta s akcijama snaga za specijalna dejstva (posebno psihološka) – sve to uz sistemsko pretraživanje ulica i kuća.

¹³ Pravi talas 82. vazdušno-desantne divizije (njene „spremne brigade“) desantiran je padobranima iz aviona C-141 20. decembra 1989. u 01,55 časova. Drugi talas, sa deset aviona istog tipa, desantiran je nekoliko časova kasnije, pa je „do 05,15 (istog dana) jedna polovina 82. vdd spuštена padobranima na međunarodni aerodrom“. Jedan bataljon te divizije nalazio se od ranije u centru za obuku za dejstva u džungli u severnom delu panamske zone (videti: „Washington Post“, 21. decembar 1989).

jedinice koje su obezbeđivale državni zatvor Gamboa i druge objekte na severnom delu Panamskog kanala.

Otpor jedinica panamskih odbrambenih snaga, u celini, bio je slomljen relativno brzo. Već u prvih šest, odnosno deset časova borbi jedinice panamskih odbrambenih snaga su bile razbijene, a sporadičan otpor su pružali razbijeni delovi tih jedinica ili pojedinci. Najčešći vid otpora bila su dejstva iz zasede i s položaja tokom povlačenja. Prvog dana borbi poginulo je 15 američkih vojnika, a oko 50 ih je ranjeno. Međutim, time borbe nisu okončane. Nastala je faza „čišćenja terena“ i „operacija za stabilizovanje situacije“.

Akcija „čišćenja terena“ i „operacija stabilnosti“

Već popodne prvog dana vojne intervencije snage SAD prešle su na pretraživanje i čišćenje terena, a preduzeta je i potraga za odbeglim generalom Noriegom¹⁴ i ostacima razbijenih jedinica panamskih odbrambenih snaga.

Delovi razbijenih panamskih odbrambenih snaga ili pojedinci ometali su akciju „čišćenja terena“ dejstvujući iz skloništa i zgrada, što je izazvalo invazione snage na dodatne upade u zgrade, stanove i druge objekte radi hvatanja pripadnika razbijenih panamskih odbrambenih snaga i zaplene oružja i municije, pronalaženja skladišta narkotika i dr.¹⁵ Američki vojnici su u akciji pretraživanja i „čišćenja terena“ upali čak i u rezidenciju ambasadora Nikaragve u Panami.

U akciji „čišćenja terena“, jedinice SAD trpele su izvesne gubitke. Prema njihovim zvaničnim podacima, dva dana posle početka intervencije (22. decembra 1989) imale su 21 poginulog i 208 ranjenih u neposrednim borbama, a 29. decembra 1989. 25 poginulih i 300 ranjenih vojnika.

Tokom akcije „čišćenja“ uhvaćeno je i smešteno u logore oko 1.500 pripadnika panamskih odbrambenih snaga. Isto toliko je zarobljeno prvog dana operacije „Pravedan cilj“.

¹⁴ Vlada SAD bila je raspisala nagradu od milion dolara za informaciju koja bi vodila hvatanju genreala Noriege. Ta nagrada, međutim, nije dodeljena, jer se Noriega javio iz vatikanske ambasade u panami, odakle je – nakon dužih pregovora – prebačen u jednu bazu SAD u Floridi.

¹⁵ Do 23. decembra 1989. zaplenjeno je 15.500 primeraka raznih vrsta oružja i velike količine municije, eksploziva i drugog ratnog materijala (Videti: „Washington Post“, 23. decembra 1989).

Akcija „čišćenja terena“ proširena je izvan zone Panamskog kanala, posebno na provinciju Čiriki i duž granice sa Kostarikom, gde su pripadnici panamskih odbrambenih snaga nastavili da pružaju sporadičan otpor.

Uz masovnu upotrebu vatre sa zemlje i iz vazdušnog prostora, pored ostalog, akcija „čišćenja“ sprovedena je i radi zastrašivanja stanovništva i odbeglih pripadnika panamskih odbrambenih snaga, čime je nanošena i velika materijalna šteta. Na primer, 23. decembra 1989. američki avioni su bombardovali objekte u rejonu San Miguelito (jugoistočno predgrađe Panama Sitija), u kojima se, navodno, nalazila municija razbijenih panamskih odbrambenih snaga. Pri tome je srušeno osam stambenih objekata, a taj rejon je bombardovan u više navrata. Od bombardovanja i dejstava sa zemlje samo u jednom rejonu Panama Sitija (Čorito) ostalo je bez stana više od 28.000 ljudi.¹⁶

Uporedo sa akcijom „čišćenja“ preduzimana je i *operacija stabilnosti*, pod kojom je – sem uspostavljanja reda i mira – podrazumevana i „politička pacifikacija“ (uspostavljanje „demokratske“ vlasti) i organizovanje državnog aparata.

Još na samom početku operacije „Pravedan cilj“ A. G. Endara, koji je izabran za predsednika Republike 9. maja 1989. položio je zakletvu u jednoj vojnoj bazi SAD u Panami.¹⁷ Odmah je, uz pomoć i prema „savetima“ organa Južne komande SAD, preduzeo mere za obrazovanje nove vlade i uspostavljanje nove vojne organizacije.

Jedna od prvih mera novog predsednika Paname bila je zvanično raspuštanje panamskih odbrambenih snaga i pristupanje formiranju novih snaga „javnog reda“. U snage javnog reda (snage bezbednosti – policija) regrutovani su uglavnom pripadnici razbijenih jedinica panamskih odbrambenih snaga.

Jedinice novoformiranih snaga bezbednosti uspostavljale su neposredan odnos i saradnju sa jedinicama američkih invazionih snaga i zajednički su preduzimali akcije pretraživanja i čišćenja terena.¹⁸

¹⁶ Videti: „Washington Post“ od 24. decembra 1989. godine.

¹⁷ Antoniju Endari je bilo priprisano da je vojna intervencija SAD u Panami izvedena na njegov poziv, što je on dematnovao odmah po polaganju zakletve.

¹⁸ „Washington Post“ od 24. decembra 1989. piše: „Formirane su prve zajedničke patrole od američkih vojnika i 160 pripadnika bivših panamskih odbrambenih snaga i upućene na dužnosti u Panama Siti“.

Novi panamski režim je odlučio da Panama ne formira klasične oružane snage, već samo snage za unutrašnju bezbednost, kontrolu i obezbeđenje granica. Umesto ratne mornarice panamskih odbrambenih snaga, formirana je obalna straža, a ratno vazduhoplovstvo je preimenovano u Nacionalnu vazдушnu službu, s prvenstveno transportnom ulogom.

Operacija stabilnosti proširena je na pružanje „saveta“ i pomoći u organizovanju društvenog i političkog života u Panami, prema američkim načelima i uzorima.

Uporedo sa rezultatima „operacije stabilnosti“ postepeno su vraćene snage SAD, koje su pre, u vreme otpočinjanja i posle operacije „Pravedan cilj“ prebačene u Panamu.

Zaključna razmatranja

Vojna intervencija SAD u Panami preduzeta je u povoljnim međunarodnim uslovima. Odnosi između Istoka i Zapada su bili u usponu, a nagle promene u Istočnoj Evropi, na koje Sovjetski Savez nije vojno reagovao, nego ih je posredno i neposredno podsticao, otvorili su novu etapu u tim odnosima. Međutim, zaošttravali su se odnosi između SAD i nekih zemalja Centralne Amerike, koju SAD ubrajaju u zonu neposrednog interesa. Prema jednoj od tih zemalja – Panami, Sjedinjene Američke Države preduzele su vojnu intervenciju da bi uklonile samozvanog i neposlušnog lidera i obezbedile dugoročno prisustvo i uticaj u toj zemlji, a time i kontrolu nad Panamskim kanalom, nezaobilaznom sponom između dva svetska okeana.

Reagovanje američke javnosti na tu intervenciju bilo je podeljeno. Deo javnosti i neke uticajne ličnosti osudili su način na koji je vlada pokušala da reši odnose sa jednom nezavisnom zemljom i njenim samozvanim liderom. Međutim, snažna propagandna mašina, koja je proizvodila ogromne količine informacija o izopačenoj ličnosti generala Noriege i ugroženosti interesa SAD u Panami, i šire, izazvala je u osnovi opšteprihvatljivo shvatanje o neophodnosti i korisnosti akcije bez obzira na izvesne žrtve.

Međunarodna javnost – većina zemalja savremenog sveta, sve važnije međunarodne organizacije (Ujedinjene nacije, Pokret nesvrstanosti, Organizacija američkih država i dr.) i mnogi uticajni pojedinci – osudila je intervenciju. Ton i sadržaj

tih ocena bili su različiti – od formalnih i blagih, u nekim od SAD zavisnim državama, do veoma oštarih, u nekim zemljama Latinske Amerike (Peru je, na primer, u znak protesta bio opozvao svog ambasadora iz Vašingtona).

Međutim, ni one nisu imale veći uticaj na SAD i njihovo ponašanje u međunarodnim odnosima.

Vojna intervencija SAD u Panami dugo je i temeljito pripremana. Sprovedena je kao vojna operacija, u čijem je nazivu – „Pravedan cilj“, sadržan pokušaj da se ona opravda kao metod i kao sredstvo.

Za operaciju „Pravedan cilj“ angažovane su jake snage SAD, možda jače nego što je situacija zahtevala, s obzirom na nepostojanje regularne armije Paname, izdajenosti i međusobne neusklađenosti uloga i zadataka pojedinih kategorija panamskih oružanih snaga, trajnog vojnog prisustva SAD u Panami i političkog i vojnog uticaja u njoj. Međutim, vojno komandovanje SAD želelo je da u toj operaciji praktično primeni i testira doktrinu vojnog angažovanja SAD u zemljama tzv. trećeg sveta, koju je bivši sekretar za odbranu SAD, K. Vajnberger, definisao u šest tačaka, čija je suština u tome da se angažovanje može preduzeti samo uz proračun sigurnog i brzog ostvarivanja postavljenog cilja.

Operacija „Pravedan cilj“, u stvari, praktična je primena doktrinarnog koncepta u vojnoj strategiji SAD – koncepta „sukoba niskog intenziteta“. On je usvojen još početkom osamdesetih godina ali se i dalje teorijski i praktično razrađuje. Posle promena u politici Sovjetskog Saveza i društveno-političkog uređenja u ostalim zemljama Varšavskog ugovora i (posebno) nakon smanjenja opasnosti od međublokovskog sukobljavanja taj koncept u strategiji SAD dobija sve veći značaj.

U planiranju i sprovođenju operacije „Pravedan cilj“, učinjeni su izvesni propusti, koji su se odrazili na uspeh i rezultate intervencije.

Snage SAD ostvarile su brzu i relativno laku pobedu na bojištu, ali vojna pobjeda nije praćena odgovarajućim uspesima na civilnom planu – u odnosima sa javnošću, oružanim snagama i snagama bezbednosti, diplomatijom i dr., a koncept „sukoba niskog intenziteta“ sve to podrazumeva.

Neki analitičari stavljaju primedbu da u razradi plana operacije nisu učestvovala civilne strukture vlade SAD, a nije

bilo dovoljno ni međuvidovske saradnje. Otuda su neki važni objekti (TV i radio stanice i dr.) ostali izvan plana, a izostao je i aktivniji pristup prema određenim organima političke i vojne strukture Paname. Operacija je, sem nešto aktivnijeg učešća snaga RV, bila pretežno kopnena, iako se Panama nalazi između dva okeana, povezana plovnim Kanalom.

Najveći promašaj se pripisuje obaveštajnoj službi, koja nije uspjela da prati glavni „objekat“ napada – generala Noriegu – dozvolivši mu da izmakne glavnom udaru američkih snaga.

Mada su SAD dugo bile prisutne u Panami i imale neposredno uspostavljene odnose sa svim komponentama panamskih odbrambenih snaga, nijedna od tih komponenata nije se pridružila američkim invazionim trupama u zajedničkom sprovođenju plana operacije. To su učinile tek obnovljene snage za javni red u fazi pretraživanja i „čišćenja“ terena i sprovođenja „operacije stabilnosti“.

U sprovođenju plana operacije „Pravedan cilj“ poseban značaj imale su snage za specijalna dejstva: specijalne snage KoV (8. grupa specijalnih snaga koja locira u Panami i delovi specijalnih snaga prebačeni iz Fort Bragga), jedinice za psihološka dejstva KoV i RV, rendžerski bataljoni KoV (dva) i specijalni timovi RM za dejstva na kopnu, na moru i pod vodom (*SEALS* timovi). Te jedinice su obavljale obaveštajne zadatke: diverzantske akcije, intenzivno razvijale propagandno-psihološku aktivnost, učestvovala u „pacifikaciji“ društvene i privredne strukture i drugo. To, takođe, potvrđuje značaj koji se toj kategoriji snaga pridaje u konceptu „sukoba niskog intenziteta“.

Neki propusti učinjeni u pripremi i sprovođenju plana operacije „Pravedan cilj“ (promašaj obaveštajne službe zbog oslonca na tehnička sredstva i zapostavljanja ljudskog faktora; prevelik oslonac na manevar i vatru, što je dovelo do nepotrebnih razaranja i velikih gubitaka i kod civila i dr.) pripisuju se prenatraglašenju orijentaciji snaga SAD na pripreme za rat sa velikim protivnikom (SSSR i VU) i zapostavljanju priprema za „sukobe niskog intenziteta“, s kojima će se SAD ubuduće (prema predviđanjima nekih analitičara i vojnih planera SAD) najverovatnije češće suočavati.

Iskustva iz Paname vojni planeri SAD unose u programe daljeg razvoja oružanih snaga i koriste u razradi načela njihove upotrebe u „malim“ i „ograničenim“ ratovima, pobunjeničkim i protivustaničkim dejstvima i drugim vidovima „sukoba niskog intenziteta“.

S U M M A R Y

MILITARY INTERVENTION OF THE U.S.A. IN PANAMA

By the end of 1989 the United States of America launched a military intervention in Panama. The basic aim of the intervention was capturing of the self-imposed chief of that state, General E. Noriega, who was personification of threat to the interests of the USA in Panama, and wider in that region, and was involved in the illicit trade with narcotics and armament.

The intervention had been planned long before and was launched with certain elements of surprise. It was carried by the USA forces that were permanently stationed in Panama, with additional forces brought from the USA before, at the start and after the commencement of the intervention.

The US forces were neither met by any larger and organized resistance on the part of „self-defence forces“ of Panama nor enjoyed their support. Sporadic fightings took place in the course of several days.

In the intervention were engaged mostly forces of the US Army, also some forces of other services of the US armed forces, with notable participation of the US special operations forces and the US Navy forces. The intervention was an application of the US doctrinal concept of the „low intensity conflict“.

In the preparation for and the carrying out of the intervention, however, the military and civilian intelligence services of the US made a gross failure. The main „target“ of the intervention – General Noriega – left his command post unobserved, and it took the US forces several days to locate and capture him in order to bring him to the USA to undergo a trial. In a documented and analytical manner the author considers this and other aspects of the US military intervention in Panama in December of 1989.

R É S U M É

INTERVENTION MILITAIRE AMERICAINE AU PANAMA

Vers la fin de l'année 1989., les USA ont entrepris une intervention militaire au Panama. L'objectif principal de l'intervention a été – prise du chef de l'état, le général E. Noriega, qui avait représenté une menace ax intérêts américains au Panama et dans les environs et avait été mêlé aussi dans le trafic de drogue et de l'armement.

Intervention a été planifiée longtemps et a été réalisée avec certains éléments de surprise. Elle a été réalisée par les forces des USA stacionées

en permanence au Panama et par les renforts venus des USA avant, au moment et après le déclenchement de l'opération.

Les forces américaines n'avaient pas rencontré une résistance des „forces de l'autodéfense“ du Panama, mais non plus un support amical. Les combats sporadiques duraient quelques jours.

Dans cette intervention l'effort a été mis sur l'engagement de l'armée de terre, mais les unités des autres armées ont participé également avec une appréciation particulière des forces spéciales et de la Marine. Intervention représentait application pratique du concept doctrinal des USA „conflit de l'intensité basse“.

Pendant les préparatifs et la réalisation de l'intervention, il y avait un seul point faible – le service de renseignement /militaire et civil/ des USA. „L'objet“ principal de l'intervention – le général Noriega – a quitté à la dérobée son poste de commandement avant l'intervention et il a fallu quelques jours pour le trouver et emmener aux USA et le mettre devant la cour. Auteurs, s'appuyant sur les documents et les analyses, développent aussi d'autres aspects de l'intervention américaine au Panama durant l'année 1989.

РЕЗЮМЕ

БОЕННАЯ ИНТЕРВЕНЦИЯ США В ПАНАМЕ

В конце 1989 года Соединенными Штатами Америки предпринята военная интервенция в Панама. Главная цель интервенции была – поймать навязанную главу государства генерала З. Нориега, который представлял собой угрозу американским интересам в Панама и шире, а также связывался в торговлю наркотиками и оружием.

Интервенция планировалась долго времени и проводилась с некоторыми элементами внезапности. Она осуществлена силами США, постоянно базирующимися в Панаме, и дополнительными силами, перебросенными из США до, в момент начала и после начала интервенции.

Силы США не встретили более сильного и организованного сопротивления „сил самообороны“ Панамы, но также и их поддержки. Спорадические бои продолжались несколько дней.

В интервенции привлекались преимущественно силы Сухопутных войск США, но и остальных видов вооруженных сил, причем выделялось участие сил для специальных действий Сухопутных войск и Военно-Морского флота. Интервенция представляла собой практическое применение доктринальной концепции США „столкновения низкой интенсивности“.

В подготовке и проведения интервенции наиболее неудачной оказалась деятельность разведывательной службы (военной и гражданской) США. Главный „объект“ интервенции – генерал Нориега – незаметно покинул свое командование до начала интервенции, так что силам США понадобилось несколько дней, чтобы его найти и поймать. Документированно и аналитически автором рассматриваются те и другие аспекты военной интервенции США в Панаме в декабре 1989 года.